

**YTSKYDDSS
MYNDIGHETEN**

UTBILDNINGSMATERIAL 2026:8

Egenkontroll av ytor i kulturhistoriska byggnader

Checklista för egenkontroll i
byggnader med skyddsklass

Egenkontroll i kulturhistoriska byggnader. Checklista för egenkontroll i byggnader med skyddsklass

Utbildningsmaterial 2026:8

Diarienummer: YSM 2026/1408

Utgivare: Ytskyddsmyndigheten, Box 112, 842 21 Sveg

registrator@ytskyddsmyndigheten.se, ytskyddsmyndigheten.se

Kopplat till vägledning 2026:8, Kulturhistoriska ytor (YSM 2026/0908)

Publikationen kan laddas ner från ytskyddsmyndigheten.se. Tryckta exemplar kan beställas från registrator i mån av tillgång.
Citera gärna, men ange källan.

Förord

Kulturhistoriska ytor bär spår av tidigare tider och av hantverk som inte kan göras om. Den som ansvarar för en byggnad med skyddsklass behöver därför kunna följa ytornas skick över tid och dokumentera det så att senare bedömningar kan jämföras med de tidigare.

Detta utbildningsmaterial innehåller en checklista för egenkontroll och övningsfall. Det ska användas tillsammans med vägledning 2026:8. Myndigheten bedömer inte det kulturhistoriska värdet. Värdet bedöms av sakkunnig, och det redovisas skilt från ytklassen.

Sveg, oktober 2026

Kerstin Wallgren
Generaldirektör

Innehåll

1 Inledning	5
1.1 Syfte	5
1.2 Förutsättningar och avgränsning	5
2 Kulturhistoriska ytor	6
2.1 Typer av ytor	6
2.2 Kulturhistoriskt värde och ytklass	6
2.3 Skyddsklass	6
3 Dokumentation	7
3.1 Dokumentationstid	7
3.2 Karta, fotografier och övrig dokumentation	7
4 Glans och färg	8
4.1 Glansmätning	8
4.2 Färgmätning	8
5 Övningar	9
5.1 Övning 1, predikstol i en kyrkointeriör	9
5.2 Övning 2, fasad mot sydväst	9
5.3 Övning 3, målad panel i en museiutställning	9
6 Svar till övningarna	10
6.1 Övning 1	10
6.2 Övning 2	10
6.3 Övning 3	10
7 Checklista	11
Referenser	12

1 Inledning

1.1 Syfte

Materialet ger en checklista för egenkontroll och övning i tre delar: dokumentation, glansuppföljning och redovisning av färg. Syftet är att ytorna i en byggnad med skyddsklass ska kunna följas över tid, och att kontrollen i sig inte ska skada ytskiktet.

1.2 Förutsättningar och avgränsning

Egenkontroll enligt YSFS 2019:4, 4 kap., gäller för verksamhetsutövaren. Dokumentationen ska sparas i tio år enligt samma kapitel, men för kulturhistoriska ytor bör den sparas längre än så.

Underlaget omfattas inte av föreskrifterna. Frågor om underlaget hänvisas till respektive ansvarig myndighet. Materialet ersätter inte vägledning 2026:8, och den som övar ska ha läst den.

2 Kulturhistoriska ytor

2.1 Typer av ytor

En kulturhistorisk yta är en yta eller ett ytskikt vars historiska uttryck, material, struktur eller ålder bedöms ha ett värde. Tabell 1 visar vanliga typer i byggnader med skyddsklass och vad som vanligen gör dem sårbara.

Tabell 1. Vanliga typer av kulturhistoriska ytor och vad som gör dem sårbara

Typ av yta	Vanlig sårbarhet	Särskild kontroll
Kalkmålningar	Fuktrörelser och ytbeläggningar som ändrar matthet	Fukt och matthet vid varje kontroll
Träytor med patina	Ljus, uttorkning och rengöringsmedel	Ljusexponering och rengöring
Metallytor	Korrosion och aggressiva rengöringsmedel	Oxidation och ytlager
Stenytor	Frostsprängning och avlagringar	Avlagringar och skyddsbeläggningar
Textila väggbeklädnader	Ljus, damm och mekanisk nötning	Ljusdos och nötning
Historiska färgskikt	Skiktlossning och nya överstrykningar	Skiktföljd och överstrykningar

Källa: vägledning 2026:8, egen sammanställning. Tabellen är en översikt och ersätter inte sakkunnig bedömning.

2.2 Kulturhistoriskt värde och ytklass

Ett kulturhistoriskt värde kan vara dokumentärt, materiellt, konstnärligt eller bruksmässigt. Värdet bedöms av sakkunnig. Kulturhistoriskt värde är inte en ytklass enligt YSFS 2021:2.

Ytklasserna A till G enligt YSFS 2021:2 bestäms utifrån tjocklek, täckförmåga och jämnhet. Den som dokumenterar en yta redovisar både ytklassen och det kulturhistoriska värdet, men de redovisas var för sig och blandas inte ihop.

2.3 Skyddsklass

Byggnaden har en skyddsklass enligt kulturmiljölagen (1988:950). Checklistan förutsätter att skyddsklassen är känd. Skyddsklassen ändrar inte kraven i YSFS 2019:4. Materialet gör ingen bedömning av skyddsklassen.

3 Dokumentation

3.1 Dokumentationstid

YSFS 2019:4 anger att egenkontroll och dokumentation ska sparas i tio år. För kulturhistoriska ytor bör dokumentationen sparas längre än de tio år som föreskriften anger. Dokumentationen ska omfatta både aktuellt tillstånd och tidigare åtgärder, så långt de kan spåras.

3.2 Karta, fotografier och övrig dokumentation

Ytan ska ha en skalenlig karta med unika beteckningar för delytorna. Fotografier tas från samma positioner vid varje tillfälle, med referensskala och datum i formen ÅÅÅÅ-MM-DD. Tabell 2 anger vad dokumentationen ska innehålla.

Tabell 2. Innehåll i dokumentationen

Del	Vad som ska framgå
Karta	Skalenlig, daterad och versionshanterad, med delytor och mätpunkter markerade
Fotografier	Tagna från samma positioner vid varje tillfälle, med referensskala, datum och bildnummer
Skiktkartering	Skiktföljd, läge, datum och skäl för varje provtagning, om provtagning har gjorts
Glans	Medelvärde av tio mätningar per yta, med mätvinkel 60 grader
Färg	Mätinstrument, belysning, mätgeometri och referensfält
Åtgärd	Åtgärdens typ, datum, utförare och skäl

Källa: egen sammanställning utifrån vägledning 2026:8 och YSFS 2019:4, 4 kap.

4 Glans och färg

4.1 Glansmätning

Glansen mäts med 60 graders mätvinkel som medelvärde av tio mätningar per yta. Mätpunkterna markeras i kartan, så att samma punkter kan mätas igen. Mätningen görs så att ytan inte skadas.

Glansavvikelsen om högst 10 GU i YSFS 2019:4 avser avvikelse inom en och samma yta. Vägledningen använder den inte som gräns för förändring över tid. Förändringen mellan två mättillfällen redovisas i GU och tolkas i förhållande till mätosäkerheten och ytans värde.

4.2 Färgmätning

Färg mäts med ett kolorimetriskt instrument eller en spektrofotometer. Ett referensfält kontrolleras före varje mättillfälle. Färgskillnaden mellan två mättillfällen redovisas i dE.

Ingen gränsnivå för färgskillnad är satt. Färgskillnader redovisas därför utan tolkning. Mätningens villkor redovisas tillsammans med resultatet, bland annat belysning, mätgeometri och referensfält.

5 Övningar

Övningsfallen bygger på exempel i vägledning 2026:8. Svaren finns i avsnitt 6. Övningarna kan göras enskilt eller i grupp.

5.1 Övning 1, predikstol i en kyrkointeriör

Övningsfall 1

En predikstol har en träyta på 6,2 m² och ytklass D, bedömd 2022. Medelglansen var 12,4 GU vid mätningen 2022 och 14,9 GU vid mätningen 2026.

Frågor: a) Hur stor är glansförändringen mellan mättillfällena? b) Ska förändringen jämföras med 10 GU i YSFS 2019:4? c) Hur ska ytklassen och det kulturhistoriska värdet redovisas i dokumentationen?

5.2 Övning 2, fasad mot sydväst

Övningsfall 2

En fasad mot sydväst är 312 m². Stenytan är 254 m² och har ytklass E. Bronsreliefen är 58 m² och har ytklass D. Av stenytan är 236 m² kartlagda. Enligt dokumentationen är 9 m² lagade.

Frågor: a) Hur stor andel av stenytan är kartlagd? b) Vilken yta är basen för andelen, och varför måste basen anges? c) Hur redovisas bronsreliefen?

5.3 Övning 3, målad panel i en museiutställning

Övningsfall 3

En målad panel på 14 m² i en museiutställning har ytklass C, bedömd 2024. Färgskillnaden mellan mättillfällena 2024 och 2026 är dE 0,9. Fotografierna är tagna från samma positioner vid båda tillfällena.

Frågor: a) Vilken gränsnivå gäller för färgskillnaden? b) Hur redovisas dE 0,9? c) Vilka uppgifter om mätningen ska redovisas?

6 Svar till övningarna

6.1 Övning 1

a) Glansen har ökat med 2,5 GU, eftersom 14,9 GU minus 12,4 GU är 2,5 GU. b) Nej. Gränsen på 10 GU avser avvikelse inom en yta och används inte som gräns för förändring över tid. c) Förändringen redovisas i GU med mätosäkerheten. Ytklassen D och det kulturhistoriska värdet redovisas var för sig, eftersom kulturhistoriskt värde inte är en ytklass.

6.2 Övning 2

a) 236 av 254 m² är kartlagda, vilket motsvarar 92,9 procent av stenytan. b) Basen är stenytan på 254 m². Andelen får inte förväxlas med en andel av hela fasaden på 312 m². c) Bronsreliefen redovisas separat med ytklass D, eftersom den är en annan yta i ett annat material.

6.3 Övning 3

a) Ingen gränsnivå för färgskillnad är satt. b) Färgskillnaden dE 0,9 redovisas utan tolkning, tillsammans med mätningens villkor. c) Mätinstrument, belysning, mätgeometri, referensfält, datum och fotografiernas positioner.

7 Checklista

Checklistan används vid inventering, före åtgärd och vid uppföljning. Den ersätter inte bedömningen i det enskilda fallet.

- Ytan är avgränsad och har en unik beteckning i kartan.
- Ytklassen enligt YSFS 2021:2 är bedömd och dokumenterad.
- Det kulturhistoriska värdet är bedömt av sakkunnig och redovisat skilt från ytklassen.
- Kartan är skalenlig, daterad och versionshanterad.
- Fotografier är tagna från angivna positioner, med referensskala och datum.
- Glans är mätt med 60 graders mätvinkel, som medelvärde av tio mätningar.
- Glansförändringen är redovisad i GU, utan att 10 GU används som gräns över tid.
- Färgskillnaden är redovisad utan tolkning, tillsammans med mätningens villkor.
- Tidigare åtgärder är dokumenterade så långt de kan spåras.
- Dokumentationen sparas längre än de tio år som YSFS 2019:4 anger.
- Frågor om underlaget har hänvisats till respektive ansvarig myndighet.

Referenser

Ytskyddsmyndigheten (2019). Föreskrifter och allmänna råd om skydd av ytor (YSFS 2019:4).

Ytskyddsmyndigheten (2021). Föreskrifter om ytklassning (YSFS 2021:2).

Ytskyddsmyndigheten (2026). Kulturhistoriska ytor. Vägledning 2026:8.

Ytskyddsmyndigheten (2026). Mätosäkerhet vid glansmätning. Rapport 2026:3.